

JAANA LAINE

“Elämiseen liian alhaiset palkat”

Metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailu 1932–39

1930-luvun lama koetteli metsätyöntekijöitä. Metsä- ja uittotyöntekijöiden palkka muodostui osassa maata niin alhaiseksi, ettei se riittänyt työntekijän ja hänen perheensä elinkustannuksiin. Tilanteen helpottamiseksi ja palkkatason kohottamiseksi valtio aloitti vuonna 1932 valtakunnallisen metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailun.

■ Metsätöiden palkkatason selvittämiseksi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö lähetti talvella 1932 palkkatarkkailijoita met-

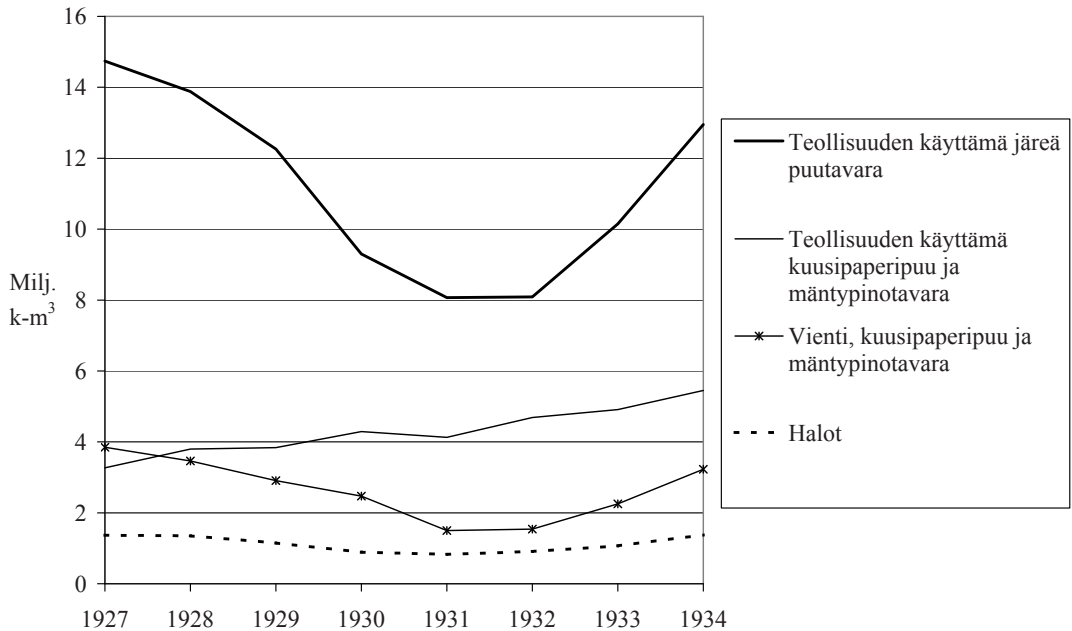
sätyömaille. Palkkatarkkailijoiden raportit tukivat lehtikirjoitusten ja ministeriöön saapuneiden kirjelmien viestiä: metsätöissä palkkataso oli laskenut kohtuuttoman alhaiseksi. Palkkatason kohottamiseksi valtio määräiti palkkatason, jonka työkykyisen ja ahkeran työntekijän tulisi metsä- ja uittotöissä saavuttaa.¹

Palkkatarkkailu kohdistui hakkuu- eli tekomiehiin, hevos- eli ajomiehiin sekä uittotyöntekijöihin. Tässä artikkelissa rajaan tarkastelun lähinnä hakkuumiehiin, joita työmailla oli noin nelinkertainen määrä hevosmiehiin ja uittotyöntekijöihin verrattuna. Lisäksi hakkuumiesten ansiotaso jäi muita ryhmiä useammin palkkatarkkailuviranomaisten asettamien ansionormien alapuolelle.²

Artikkelissani käsittelen 1930-luvun laman seurauksena luodun metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailun alkuvaiheita vuosina 1932–39.³ Erityisesti pohdin, miksi ja miten metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailu luo-

Metsätyö talvisessa metsässä oli raskasta. Työtä vaikeuttivat lumen, pakkasen ja pimeyden lisäksi huonokuntoiset työkalut ja varusteet. Miehet majoittuivat usein alkeellisiin metsäkämppiin, joissa majoitus- ja ravitsemusolot olivat puutteelliset. Kuva Lapista 1930-luvulta. Lapin metsämuseo.

Kuvio 1. Raakapuun käyttö puutavaralajeittain 1927–1934 (miljoonaa kiintokuutiometriä, $k-m^3$). Lähde: Heikki J. Kunnas (1973), *Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965*, Suomen Pankin julkaisuja, *Kasvututkimuksia IV*, Helsinki: Suomen Pankki, 114–115.

tiin, miten tarkkailu toimi ja miten eri osapuolet siihen suhtautuivat.⁴

Lama ja metsäteollisuus

Metsäteollisuudessa lama toteutui ketjureaktion, jonka lähti liikkeelle metsäteollisuustuotteiden viennin supistumisesta. Metsäteollisuuden tuotannosta valtaosa myytiin ulkomaille, ja sen tuotteet muodostivat yli 80 prosenttia Suomen vientituloista. Vuonna 1928 vienti ja tuotteista saadut yksikköhinnat alkoivat laskea. Metsäteollisuus pyrki kohentamaan taloudellista tulostaan alentamalla raakapuun kantohintoja ja metsäyöntekijöiden palkkoja.

Sahojen toiminnan hiljeneminen heijastui suoraan tukkipuun kauppaan ja edelleen hakkuutyömaiden määrään. Myös pieniläpimittaisen puutavaran hakkuutyömaat hiljenivät laman aikana, vaikka sellu- ja pape-riteollisuuden käyttämä puumäärä ei oleellisesti vähentynyt. Hakkuiden vähentymistä selittää pienen puutavaran viennin supistuminen laman aikana.⁵ (Kuvio 1).

Lama ulottui kaikkialle uittoreittien var- sille. Metsä- ja uittotyöntekijöitä tarvittiin

aiempaa vähemmän puutavaran valmistukseen ja kuljetukseen. Metsäteollisuusyrityk-

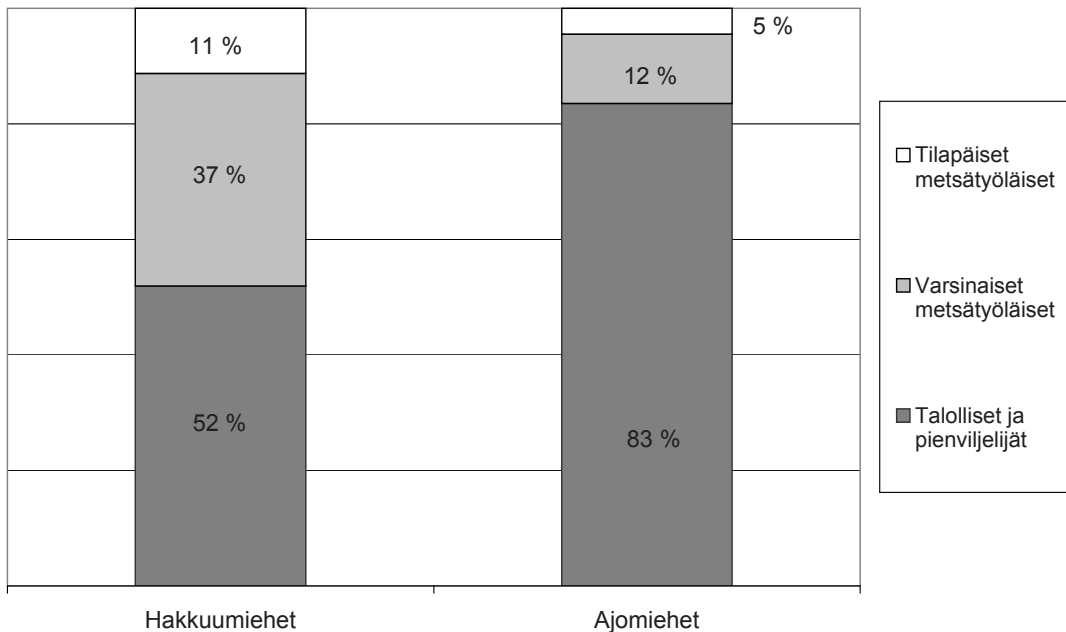
1. Esko Leskinen (1977) *Puurauba*, 50 – *Metsäteollisuuden työmarkkinatoimintaa*, Helsinki: Metsäteollisuuden Työnantajaliitto, 64; Edvin Brandt (1992) *Kuusikymmentä vuotta metsäpalkkatarkkailua Suomessa 1932–1992*, Helsinki: Työministeriö, 54–78; Viljo Hei- nonen (2001) *Pois isäntien varjosta. Maaseututyöväen liitto vuosina 1945–1993*, Helsinki: Puu- ja erityisalo- jen liitto, 139.

2. Esko Hellén (1937) 'Metsä- ja uittotyöpalkkatark- kailu', *Metsänhoitajien jatkokurssit 1935*, *Silva Fennica* 39, 54.

3. Metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailu päättyi vuon- na 1991.

4. Keskeisimmän lähdeaineistoni muodostavat palk- katarkkailuviranomaisten asiakirjat. Ne sisältävät mm. yksittäisten yöntekijöiden kirjeitä, lehtiartikkeleja ali- palkatuista työmaista, palkkatarkkailijoiden raportteja sekä palkkatarkkailusta koottuja tilastoja ja selvityksiä. Asiakirjojen joukossa on myös Suomen Puunjalostus- teollisuuden Työnantajaliiton palkkatarkkailuviran- omaisille lähettämää aineistoa. Lähdeaineiston laajuus- den vuoksi olen rajannut metsäteollisuuden ja sen työnantajaliiton arkistot sekä ammattiliittojen arkistot tutkimuksen ulkopuolelle, joten tarkastelussa painot- tuu palkkatarkkailuviranomaisten näkökulma.

5. Jaana Laine (2006) *Puukaupan säännöt. Yksityis- metsänomistajien ja metsäteollisuuden puukauppa Itä-Suomessa 1919–1939*, *Bidrag till kannedom av Fin- lands natur och folk* 168, Helsinki: Suomen Tiedeseu- ra, 91–92.

Kuvio 2. Hakkuu- ja ajomiesten jakautuminen eri ryhmiin, Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliiton jäsenyhtiöt, talvi 1936. Lähteet: Metsä- ja uiittotyöntekijät. Konekirjoite. Hf:5 Muut sisäl-
lön mukaan järjestetyt asiakirjat 5, Suomen puunjalostusteollisuuden liiton läh. aineisto 1935–39, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto.

Huom. Varsinaiset metsätyöntekijät eivät omistaneet viljelystilaa ja työskentelivät pääasiassa metsä- ja uiittotöissä vähintään 6 kuukautta vuodessa.

set saattoivat valita suuresta työtä haluavien joukosta tarvitsemansa työvoiman, joka taloudellisessa ahdingossa suostui työskentelemään edellisvuosia alhaisemmalla palkalla. Laman aikana metsätyöntekijöitä on arvioitu olleen töissä noin 120 000, mikä oli noin 60 prosenttia ennen lamaa metsätöitä tehneiden miesten määrästä.⁶

Metsätyöntekijän palkka

Metsäteollisuuden tarvitsema puu siirtyi metsästä kaukokuljetusreitien varteen ja edelleen tehtaiden ja sahojen varastoalueille talollisten ja pienviljelijöiden voimin. Metsätalouden työt, puutavaran hakkuu, ajo ja uiitto, sijoittuivat vuoden kiertoon omalle kohdalleen, ja ne tasapainottivat maatalouden kannalta hiljaisempaa talvikautta.⁷ Talolliset ja pienviljelijät muodostivat vuonna 1936 valtaosan Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliiton jäsenyhtiöiden metsä- ja uiittotyömaiden työvoimasta. Varsinaisia metsätyöntekijöitä osallistui merkittävästi lähinnä puutavaran hakkuuseen.

Tilapäiset metsätyöntekijät muodostivat hakkuutyövoimasta vain 11 prosenttia. (Kuvio 2). Osuus on vähäinen eikä tue metsäteollisuuden esittämää väitettä, että erityisesti metsätöihin tottumattomien miesten tulo hakkuutyömaille oli alentanut palkkatasoa. Työnantajaliiton jäsenyhtiöt työllistivät noin 60 prosenttia kaikista metsätyöntekijöistä. Loput 40 prosenttia työntekijöistä jakaantuivat tasan metsähallituksen ja pienten järjestäytymättömien työnantajien hakkuutyömaille.⁸

6. X,4, Toivomusaloite 75, 12.9.1933. Valtiopäivät 1933, Liitteet, 559.

7. Hanna Snellman (1996) *Tukkilaisen tulo ja lähtö: kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uiittotyöstä*, Pohjoinen: Oulu, 74.

8. Metsä- ja uiittotyöläiset, konekirjoite, Hf:5 Muut sisäl- lön mukaan järjestetyt asiakirjat 5, Suomen puunjalostusteollisuuden liiton läh. aineisto 1935–39, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto. Selvityksessä oli mukana noin 21 000 hakkuumiestä ja 15 000 ajomiestä; Eljas Kahra (1937a) *Valtio ja työpalkat*, Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino, 58; Esitettyjä lukuja tukee tutkimus, jonka mukaan

Metsä- ja uittotoissa arvellaan olleen enimmillään noin 200 000 miestä ja 60 000 hevosta. Metsätyöntekijöiden lukumäärän arvioimista vaikeuttaa työmaiden suuri määrä ja työsuhteiden lyhytaikaisuus. Vuosittain hakkuutyömaita on arvioitu olleen 60 000–70 000, joista yhtä aikaa saattoi olla käynnissä noin 10 000 työmaata. Useimmiten yksittäiset hakkuutyömaat tarjosivat työtä korkeintaan muutamaksi viikoksi, minkä vuoksi työntekijät liikkuivat vuoden aikana työmaalta toiselle ja solmivat lukuisia työsuhteita eri työnantajien kanssa.⁹

Lyhyet työsuhteet ja siirtymiset työmaalta toiselle alensivat metsätyöntekijöiden vuosittaista ansiotasoa. Uusi työmaa oli etsittävä, kun palsta oli hakattu loppuun ja työmaa suljettiin. Sortavalan työnvälitysasiamies selvitti 20 kokeneen metsätyöntekijän työnhakua 1.4.1938–31.3.1939. Vuodessa miehet olivat käyttäneet keskimäärin 34 päivää ”työnhakuharhailuun”. Harhailuksi laskettiin päivät, jolloin miehet kävivät eri työmailla saamatta töitä.¹⁰ Työnhakuharhailun vähentämiseksi ja metsäteollisuuden työvoiman saannin varmistamiseksi perustettiin erillisiä metsätyönvälitystoimistoja, joita oli vuonna 1938 toiminnassa kaikkiaan neljä.¹¹

vuonna 1950 tilalliset, lähinnä pienviljelijät, muodostivat 80 prosenttia metsätalouden ja uittotoiden työpanoksesta. Lauri Heikinheimo & Toini Ristimäki (1956) 'Metsä- ja uittotyövoiman määrä ja rakenne. Maaseudun työvoiman tutkimuksia VII', *Acta forestalia Fennica* 63, 71–72.

9. Yliopiston metsätieteellisen kirjaston kirje Suomen Puunjaloitehallituksen Työnantajaliitolle (4.2.1938) ja Assar Wichmannin vastauskirje 11.2.1938. He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto; X,4, Toivomussaloite 75, 12.9.1933. Valtiopäivät 1933, Liitteet, 559; V. Pöntynen (1936) 'Metsän hakkuun ja ajon sekä puutavaran uiton työn kysynnästä', *Acta forestalia Fennica* 42, 43 ja 56; Kahra (1937a) 43 ja 63.

10. Sortavalan metsätyönvälitysasiamiehen, metsänhoitaja W. A. Riutan selostus Sosiaaliministeriön tiedustelun johdosta, 17.9.1939. He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40.

11. Metsänhoitaja Arvi Keräsen selostus metsätyötilanteesta ja metsätyönvälityksestä, 28.9.1939. He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40. Tieto ajalta 28.8.–28.9.1939; Komiteanmietintö 1935:5, 36–37 ja 66–68; Valtiopäivät 5.3.1935, 306; Eljas Kahra (1937b) 'Työttömyyskysymyksestä', Metsänhoitajien jatkokurssit 1936 II, *Silva Fennica* 42, 170–171; Niilo Walin (1939) 'Metsätyöntekijäin työnvälitys', *Sosiaalinen aikakauskirja* N:o 1, 1, 3 ja 9.

Hakkuutyömailla työtä riitti usein vain muutamiksi viikoiksi. Ansion saaminen metsätoista edellytti jatkuvaa kulkemista ja sopivien työmaiden etsimistä. Kuva: Lapin metsämuseo.

Metsätyön ansiotason ja työolojen kohentamista vaikeutti metsätyöntekijöiden alhainen järjestäytymisaste. Valtaosa metsätyöntekijöistä oli vain osan vuotta metsä- ja uittotoissa eivätkä he arvioineet jäsenyyttä esimerkiksi Suomen Puutyöväen Liitossa tarpeelliseksi. Liiton jäsenenä oli 1930-luvulla vain noin 2000 metsä- ja uittotyöntekijää.¹²

Metsäteollisuus sen sijaan pystyi tehokkaasti ajamaan etujaan yhteisten sopimusten ja etujärjestöjen kautta. Metsätyöväen päivä- ja tuntipalkkojen tasosta sovittiin yhtiöiden keskinäisissä kokouksissa ainakin vuodesta 1917 alkaen. Edunvalvonta tehostui entisestään vuonna 1927, kun Suomen

12. Esko Hellén, Martti J. Havukkala, Gert Blåfield & Olavi Sajama (1958) 'Metsä- ja uittotyö-palkkatarkkailu vuosina 1932–1957', *Silva Fennica* 96, 12; Leskinen (1977) 60 ja 63–64; Heinonen (1991) 25–29; Heinonen (2001), 28; Myös Tapio Bergholm (2000) 'Satamatyöläiset etsivät liittolaisia', teoksessa Riitta Oittinen & Marjatta Rahikainen (toim.) *Keulakuvia ja peränpitäjiä*, Helsinki: Suomen historiallinen seura, 311–330. Bergholm selittää jatkán kiertoa, jossa metsätyömiehet olivat talvisin hakkuilla ja työskentelivät muina vuodenaikoina mm. sahoilla ja satamissa.

Paperi- ja Puumassateollisuuden Harjoittajain Liitto ja Suomen Sahateollisuuden Työnantajaliitto yhdistyivät. Tuolloin perustetussa Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitossa oli vuoden 1927 loppuun mennessä jo 53 jäsenyhtiötä.¹³ Liiton jäsenet sopivat metsätoissa noudatettavasta palkkatasosta, jonka ylittämiseen vaadittiin erillinen lupa. Sovitusta palkkatasosta tiedotettiin myös metsähallitukselle.¹⁴

Valtakunnallisten sopimusten lisäksi eri yhtiöiden piiriesimiehiä ja työnjohtajia kannustettiin sopimaan keskenään hankintaluokkiensa palkkatasosta. Yhtiöt halusivat välttää keskinäistä kilpailua hyvistä tyomiehistä, koska se olisi saattanut korottaa palkkatasoa. Metsätyöntekijöiden ei haluttu siirtyvän työmaalta toiselle parempien ansioiden perässä. Työnantajat sopivatkin, että työntekijän sai ottaa töihin vasta kun naapurityömaan työnjohto vakuutti miehen tehneen edellisen työmaan palstan loppuun.¹⁵

Urakkapalkka ja sen määrittäminen

Metsätyöntekijän ansio määritettiin urakkapalkkana, markkoina valmistettua puutavaramäärää kohden. Työpäivän aikana valmistettuun puumäärään vaikuttivat mm. metsän tiheys, puiden oksaisuus, maaston vaikeakulkuisuus, lumen määrä sekä miesten ja välineiden kunto. Näiden työvaikeustekijöiden kirjaaminen urakkapalkkaan vaikuttavina tekijöinä oli esillä työnantajien palkkatasoa käsittelevissä kokouksissa vuonna 1937.¹⁶ Metsätyöntekijän vaikeaa tilannetta huonon urakkapalkan ja ankaran ilmaston puristuksessa kuvasi metsätyömies Artturi Lipiäinen helmikuussa 1935.

”Koska olen lehdistä huomannut että Teille arvoisa ministeri saa tehdä alipalkatuista metsätöistä ilmoituksia niin teen sen (vaikka epäilen ettei siitä ole hyötyä muutakuin häviän postirahan johon saan tunnin tehdä kovasti työtä). Allekirjoittanut on ollu koko talven Kaukas yhtiön metsätöissä Vahvialan pitäjän Hanhijoen kylässä eikä ole ansainnut kun keskimäärin 17–18 mk. päivässä ja olen ammattimies sillä alalla muuten siellä on suurin osa miehiä jotka eivät saa niin-

kään paljo. – – On tämä aika kummallista kun rehellisellä työllä ei saa jokapäiväistä leipää vaatteista ei ole puhettakaan – – olen päättänyt että ensi talvena en tee metsätöitä jos ne on yhtä huonosti palkattu niinkuin tänä talvena on ollu hirttäkööt sitte tai polttakoot vaimoa jos ei olisi niin en tekisi nytkään olen näihin asti elättänyt itseni 10 vuotiaasta asti kovalla työn teolla nyt olen 41 v. Aamulla kun herää ylös niin särkee joka jäsentä menee 15 min. ennenkuin voi ruveta laittamaan ryysyjä päälle, pimeällä lähteä ja pimeässä kulkea takasin sillä metsässä pitää olla silloin kun alkaa nähdä ja lähteä sitte kun ei enää näe ja joka sekunti koettaa tehdä senkun ehtii tuli sitte vettä tai lunta puista päälle ja palkka ei riitä kuitenkaan ruokaa ja vuokraa puut pitää varastaa. – – metsätyömies Artturi Lipiäinen, Hovinmaa, 18.2.1935.”¹⁷

Metsätyöntekijöiden palkkatasosta on 1920- ja 1930-luvun osalta useita tilastoja, joiden luvut poikkeavat toisistaan (*kuvio 3*). Met-

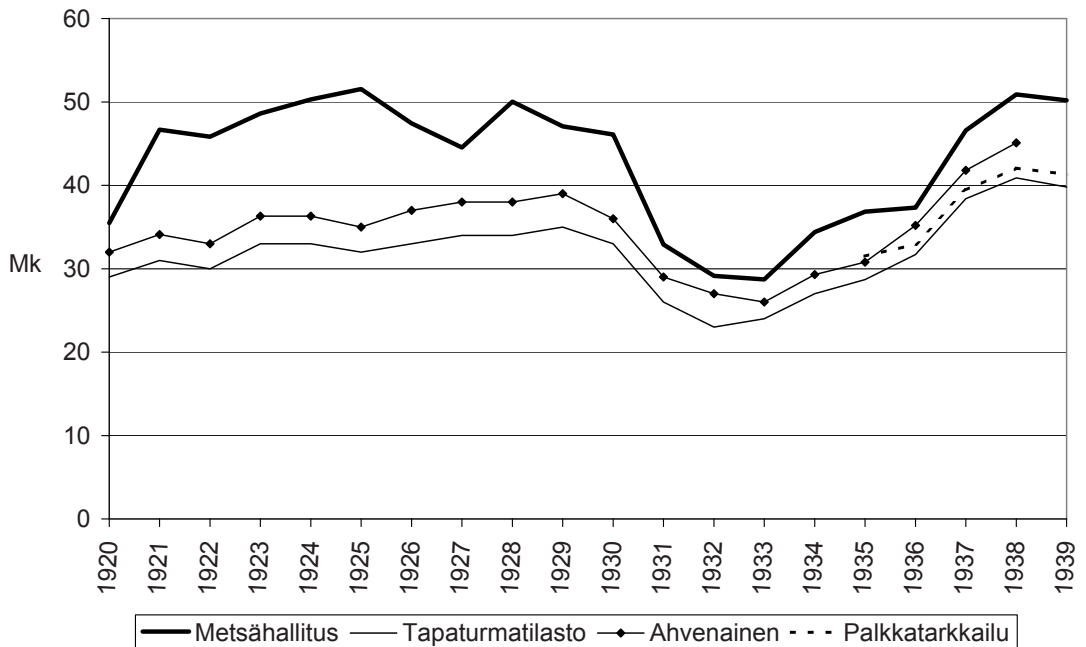
13. Metsä- ja uittotyöläiset, konekirjoite, Hf:5 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 5; Leskinen (1977) 82.

14. Pöytäkirja Länsi-Suomen metsätyönantajien kokouksesta 22.10.1934 ja Keski- ja Etelä-Saimaan metsätyönantajien kokouksesta 20.10.1936. Hf:1 Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1, Palkkakokousten pöytäkirjoja ym. 1934–1940, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto. Myös Keski-Suomen vesistöjen varsilla toimivien puutavarayhtiöiden edustajain kokous Jyväskylässä 30.10.1934, Itä-Karjalassa toimivien puutavaliikkeiden edustajien kokous 1.11.1934, Pöytäkirja Pohjois-Karjalassa toimivien uitto- ja metsätyönantajain kokouksesta 17.3.1935 sekä Iijoki- ja Oulujokilaakson metsätyönantajien kokouksessa 6.4.1935, Länsi-Suomen metsä- ja uittotyönantajain kokouksessa 27.3.1935; Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat 11.11.1932, 1266.

15. Pöytäkirja Keski-Suomen vesistöjen varsilla toimivien puutavarayhtiöiden edustajain kokouksesta 30.10.1936 ja Pöytäkirja Laatokan-Karjalassa toimivien puutavaliikkeiden edustajien kokouksessa 7.10.1938. Hf:1. Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1.

16. Pöytäkirja Kainuussa puutavaliikettä harjoittavien toiminimien edustajain kokouksessa 19.11.1937 ja 19.11.1938. Hf:1. Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1; Komiteamietintö 1939:10, 115–116. Valtiopäivillä keskusteluissa viitattiin siihen, että urakkapalkkojen ”hankaluusmaksuista” olisi luovuttu pulan aikana. Valtiopäivät 1935, pöytäkirjat 5.3.1935, 305.

17. Kirje kulkulaitosministerille, lähettäjä Artturi Lipiäinen 18.2.1935, Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, jouluu 1934–helmikuu 1937, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto.

Kuvio 3. Metsätyömiehen päiväansio, 1920–1939. Lähteet: Jorma Ahvenainen (1976) 'Suomen paperiteollisuuden kilpailukyky 1920- ja 1930-luvulla', *Acta Forestalia Fennica* 151, 49; Heikki J. Kunnas (1973) *Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965*, Suomen Pankin julkaisuja, Kasvututkimuksia IV, Helsinki: Suomen Pankki, 128–130. Kuviossa on palkkatarkkailun tuottamat palkkatiedot vuosilta 1934–39.

sähallituksen tilaston muita korkeampaa ansiotasoa selittää hakkuutyömaiden sijoittuminen erityisesti Pohjois-Suomeen, missä ansiotasoa muodostui Etelä-Suomea korkeammaksi. Vakuutusyhtiöiden tilasto, joka koottiin metsätapaturmien yhteydessä, antaa keskimääräistä alhaisemman kuvan ansiotasosta. Jorma Ahvenainen on tutkimuksessaan laskenut metsätyömiesten palkat korottamalla tapaturmatilaston ansiotasoa 10 prosenttia. Näin saatu ansiotasoa sivuaa Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliiton vuodesta 1934 kokoaman palkkatilaston tietoja.

Metsätyömiesten päiväansiot kasvoivat hieman koko 1920-luvun ajan, mutta 1930-luvun alun laman seurauksena palkat alenivat nopeasti. Eri tilastoissa esitetään 33–43 prosentin (12–21 markan) alentumista vuosien 1928–29 palkkoihin verrattuna.¹⁸ Talvella 1932 eduskunnassa käydyssä välikysymyskeskustelussa palkkojen väitettiin alentuneen jopa 60 prosenttia. Samansuuntaiseen arvioon päätyi palkkatarkkailun yli-

tarkastaja Esko Hellén, jonka mukaan puolipuhnaan paperipuun tekopalkat alenivat noin 50 % vuodesta 1929 vuoteen 1931 mennessä.¹⁹

Laman vaikutusta metsätyöntekijöiden palkkatasoon kärjisti hakkuukäytäntöjen muutos. Metsäteollisuus hyväksyi hiomoiden ja selluloosatehtaiden raaka-aineeksi aiempaa pienempää, latvaläpimitaltaan jopa 7 cm:n puutavaraa. Puutavaran pienentyes-

18. Jorma Ahvenainen (1976) 'Suomen paperiteollisuuden kilpailukyky 1920- ja 1930-luvulla' *Acta forestalia Fennica* 151, 49; Heikki J. Kunnas (1973), *Metsätaloustuotanto Suomessa 1860–1965*, Suomen Pankin julkaisuja, Kasvututkimuksia IV, Helsinki: Suomen Pankki, 128–130; Lauri Heikinheimo (1954) 'Sahatavaran vientitulon jakaantumisesta vuosina 1913–1953', *Acta forestalia Fennica* 61, 4–9. Heikinheimon laskelmat perustuivat tapaturmatilastoihin ja palkkatarkkailun tietoihin, Heikinheimo arvioi metsätyöläisten reaalitulojen laskeneen vuodesta 1930 vuoteen 1932 mennessä noin 29 prosenttia.

19. Metsätyöpalkkojen kehitys v. 1926–1934. Hb:1 Muita tilastoja 1, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto; Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat 11.11.1932, 1266 ja pöytäkirjat 29.11.1932, 1441; Hellén (1937): 9–40.

sä kuutiometriin tarvittavan puumäärän valmistaminen muuttui hitaammaksi ja työllämmäksi. Toinen muutos tapahtui työmitauksessa vaaditun ylیمان kasvussa.²⁰ Myös vuonna 1928 hyväksytty yksityismetsälaki vaikutti metsätyöntekijöiden ansiotasoon. Viranomaiset valvoivat aiempaa tehokkaammin harvennushakkuiden suorittamista, mikä metsätyöntekijän näkökulmasta tarkoitti leimattujen kaadettavien puiden entistä huolellisempaa valintaa kasvaamaan jätettävien puiden joukosta.²¹

Metsätyöntekijöiden kirjeissä todetaan paikkakunnalla asuneiden pienviljelijöiden alentaneen palkkatasoa. He olivat muualta tulleita halukkaampia työskentelemään myös alhaisilla palkoilla, koska saattoivat käydä metsätyömaalla kotoa käsin ja hankkia tarvitsemansa ruuan omalta tilaltaan. Lama koettelikin pahimmin niitä varsinaisia ja tilapäisiä metsätyöntekijöitä, joilla ei ollut turvanaan edes pientä viljelystilaa.²²

Hakkuumiesten palkkatasoon vaikuttivat työmaan ja palkanmaksun järjestelyt. Hyvin yleisesti hevos- ja hakkuumies muodostivat työparin, ja työnantaja maksoi palkan hevosmiehelle. Tämä puolestaan maksoi hakkuumiehen palkan. Työttömyystarkastaja Yrjö Laaksosen arvion mukaan hakkuumiesten huonot päiväansiot aiheutuivat pääasiallisesti siitä, että hevosmiehet maksoivat hakkuumiehille mahdollisimman pientä palkkaa. Talvella 1934–35 hevosmiehen palkka oli 2,4 kertaa suurempi kuin hakkuumiehen palkka.²³ Metsäyhtiöt puutuivat tähän epäkohtaan. Pohjois-Karjalassa työnjohtajia veloitettiin syksyllä 1934 valvomaan hakkuu- ja hevosiemien keskinäisen palkanjaon oikeudenmukaisuutta. Oulun seudun metsätyönantajat päätyivät joulukuussa 1934 suositukseen, että hakkuu- ja hevosiemien kanssa tehdään erilliset sopimukset. Tästä huolimatta ainakin Etelä-Pohjanmaalla vuonna 1936 hevosmies maksoi edelleen palkan hakkuumiehelle.²⁴

”Nälkäpalkat” julkisiksi

Valtio joutui selvittämään metsäpalkkojen tasoa, kun palkkojen alhaisuus tuotiin julkisuudessa yhä voimakkaammin esille.

Kunnat lähettivät ministeriöille viestejä, joissa todettiin kuntien antaneen köyhäinapua metsätoita tehneille miehille. Erityisesti Kuopion ja Oulun läänien kunnat joutuivat käyttämään yhä kasvavan osan vähentyneistä verotuloista köyhäinhoidon järjestämiseen.

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö selvitti talvella 1932–33 metsätyöntekijöiden palkkausta niissä kunnissa, joissa köyhäinapua oli maksettu metsätoissa olleille miehille. Tarkastus vahvisti kuntien huolen; metsätyöntekijöiden ansiotaso ei aina riittänyt työntekijän ja hänen perheensä elinkustannuksiin.²⁵ Työttömyystarkastaja

20. Metsätyöpalkkojen kehitys v. 1926–1934. Hb:1 Muita tilastoja 1; Ylیمان käsite selitetty mm. Laine 2006: 160–162.

21. Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat 29.11.1932, 1457.

22. Kirjeet kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 19.1.1936, lähettäjä Eino Kuvaja, Kerimäki ja 22.1.1936 lähettäjä Metsätyöläiset, Jurva. Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, joulukuun 1934–helmikuun 1937.

23. Palkkatarkkailija Yrjö W. Laaksosen lausunto metsätyötilanteesta ja metsätyöpalkoista talvella 1934, 24.2.1934, He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40. Laaksosen havainnoi tilannetta seuraavien kuntien alueilla: Korpiselkä, Sortavala, Kerimäki, Kirvu, Heinävesi, Muolaa, Kivennapa ja Lappee; Hellén (1937) 54.

24. Pöytäkirja Pohjois-Karjalan metsätyönantajien kokouksesta 9.10.1934, Itä-Karjalassa toimivien puutavariikkien edustajien kokous 1.11.1934, Pöytäkirja Oulun seudun metsätyönantajien kokouksesta 19.12.1934, Keski-Suomen vesistöjen varsilla toimivien puutavarayhtiöiden edustajien kokous 30.10.1936, Pöytäkirja metsä- ja uittopalkkoja koskevasta kokouksesta, joka pidettiin eri työnantajien kanssa Alavudella 17.3.1936, Pöytäkirja Kainuussa puutavariikkettä harjoittavien toiminimien edustajien kokouksessa 19.11.1937 ja Hakkuu- ja vetotaksa N:o 1, hakkuukausi 1937–38. Hf:1 Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1.

25. P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937. Laatijat Eljas Kahra ja Esko Hellén, 20.7.1936, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat, Metsäpalkkalakiehdotukset ja niihin liittyvät asiakirjat 1936–1937, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveystministeriö, Kansallisarkisto; Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat 11.11.1932, 1265–1266 ja pöytäkirjat 29.11.1932, 1441, 1449; Metsäpalkkakomitean mietintö 1959, 2; Kinnunen (1937) 101; Esko Hellén (1954) 'Sosiaaliministeriön tilasto metsätyöntekijäin ansioista ja palkoista', *Acta forestalia Fennica* 61, 3; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 3; Walikiakosken konttoripäällikkö Juuso Walden kirjoitti elokuussa 1933 isällen, Yhtyneiden Paperitehtaiden johtaja Rudolf Waldenille, palkkojen alhaisuudesta ja esitti mm. metsä- ja uittotyöväen palkkojen korottamista. Einar Juva (1957) *Rudolf Walden 1878–1946*, Porvoo: WS, 366–373.

*Taulukko 1. Köyhäinapua saaneet työssä olleet metsä- ja uittotyöntekijät (koko maa, 1930–34).
Lähde: Työpalkkakomitea 1934, 62–64, taulu 3.*

Vuosi	1930	1931	1932	1933	1934
Kaikki köyhäinapua saaneet työntekijät	470	1712	2709	4175	1908
Köyhäinapua saaneet metsä- ja uittotyöntekijät	130	548	1023	1821	907
Metsä- ja uittotyöntekijöiden osuus kaikista köyhäinapua saaneista työntekijöistä (%)	28	32	38	44	48

Bruno Wallinheimo painotti Satakuntaa marraskuussa 1932 koskeneessa raportissaan, että 16,50 markkaa oli liian alhainen päiväansio. Metsänhoitajat C. V. Hedman ja Jarl Silfverberg, jotka tarkastivat palkkausta Pohjois-Savon alueella, havaitsivat alimmillaan 10–15 markan ja ylimmillään 20–25 markan päiväansioita. Tarkastajat arvioivat 20–22 markkaa kohtuulliseksi päiväansioksi metsätöissä.²⁶ Metsätöistä maksettua päiväansiota verrattiin vielä 1930-luvulla voikilon hintaan. Päiväansio arvioitiin kohtuulliseksi myös silloin, kun se tasoltaan vastasi alueen maataloustyöväen palkkausta.²⁷

Metsätyöntekijöiden ahdinko otettiin keskusteltavaksi myös eduskunnassa. Marraskuussa 1932 sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustajat jättivät hallitukselle välikysymyksen, jossa vaadittiin toimia työväestön palkkatason kohottamiseksi vastamaan edes vaatimattominta toimeentulominiimiä. Värikäs keskustelu ei välittömästi aiheuttanut muutoksia metsäpalkkoihin.²⁸ Ennen välikysymysäänestystä maalaisliittolaiset kulkulaitosministeri Juho Niukkanen ja sosiaaliministeri Kalle Lohi olivat neuvottelleet metsäteollisuuden edustajien kanssa metsätyöntekijöiden palkkatasosta. Metsäteollisuuden edustajat myönsivät metsätyöpalkkojen etenkin Savossa ja Karjalassa talvella 1931 olleen ”nälkäpalkkoja”. Metsäteollisuuden oman ilmoituksen mukaan metsätyöntekijöiden palkkataso oli talvella 1932 jo 10–15 prosenttia korkeampi kuin edellisenä talvena ja päiväansio oli keskimäärin 18–26 mk.²⁹

Metsäteollisuuden ilmoitus kohonneesta palkkatasosta ei vähentänyt kuntien köyhäinavun saajien lukumäärää. Köyhäinapua saa-

neiden määrä oli suurimmillaan vuonna 1933, jolloin yli 1800 metsä- ja uittotyöntekijää sai palkan lisäksi köyhäinapua. (*Taulukko 1*).

Köyhäinapua saaneiden metsätyöntekijöiden taustoja selvitettiin vuonna 1935. Selvityksen mukaan avustusta saaneista metsätyöntekijöistä 17 prosenttia oli pienviljelijöitä ja loput mökkiläisiä ja vuokrahuoneissa asuvia. Heidän päiväansionsa oli useimmiten alle 24 markkaa päivässä ja perheeseen kuului yli kolme lasta. Vuonna 1936 avustusta saaneiden metsätyöläisperheiden määrä oli vähentynyt 547 perheeseen, mutta vielä vuoden 1937 alussa köyhäinapuun jouduttiin turvautumaan ainakin Viipurin maalaiskunnassa. Metsätyöntekijöiden kokonaismäärään verrattuna avustusta saaneiden perheiden osuus näyttää vähäiseltä. Kuitenkin on muistettava, että köyhäinapua ei haettu eikä myöskään saatu kuin äärimmäisessä taloudellisessa hädässä. Met-

26. Muistio 17.11.1932 (C.V. Hedman ja Jarl Silfverberg) ja muistio 15.11.1932 (Bruno Wallinheimo), Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Hellén (1937) 41.

27. Neuvottelumuistio 22.11.1932, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Hellén (1937) 38; Hellén, Havukkala, Bläfeld & Sajama (1958) 6; Leskinen (1977) 66; Metsätyömiehen päiväpalkalla sai 1930-luvulla noin kilon voita. Esimerkiksi vuonna 1932 meijerivoi maksoi Tilastollisen vuosikirjan mukaan noin 32 mk.

28. Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat 11.11.1932, 1265–1267; Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat 29.11.1932, 1476 ja 1494.

29. Muistio neuvottelusta 22.11.1932. Neuvotteluun osallistuivat kulkulaitosministeri Niukkanen, sosiaaliministeri Lohi sekä Kymi Oy:n, Kaukaan Tehtaiden, Hackman Oy:n Enso Gutzeit Oy:n edustajat ja varatuomari A. Hackzell. Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

Hevosien omistaneille talollisille ja pientilallisille bakkuutyömaat tarjosivat muita metsätyöntekijöitä paremman ansion. Kuva: Lapin metsämuseo.

sä- ja uittotyöntekijöiden palkkauksen heikoutta osoittaa myös se, että heidän osuutensa kaikista köyhäinapua saaneista kasvoi.³⁰ Köyhäinavun tarve keskittyi pohjoiseen ja itäiseen Suomeen, missä lähes kolmasosassa maalaiskunnista oli vuosina 1930–34 maksanut köyhäinapua ansiotyössä olleille asukkaille.³¹

Kuntien mahdollisuudet vaikuttaa alueellaan olevien metsätyömaiden palkkaukseen olivat heikot. Esimerkiksi Rautavaaran kunnanvaltuusto kääntyi vuonna 1935 ministeriön puoleen alipalkkauksen poistamiseksi.

”Kun puutavarayhtiöt kuntamme alueella metsätyömiehilleen maksavat niin alhaisia työpalkkoja että työmiesten perheet ansiotyö aikanakin ovat pakoitettu kääntymään kunnan köyhäinhoidon avustuksen varaan, niin pyytäsimme Ministeriön tämä huomioon ottamaan, ja jos mahdollista olisi että asianomaiseen tarkoitukseen asetetut palkkatarkastusviranomaiset paikkakunnalla käyden ottaisivat selkoa asiasta. Kunnioittaen E. J. Korhonen, Rautavaaran kunnanvaltuuston puheenjohtaja, 15.1.1935.”³²

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö jatkoi palkkatarkkailua, ja talvella 1933–34 kuusi palkkatarkkailijaa selvitti metsätyöntekijöiden palkkoja kahden kuukauden ajan. Metsätyöntekijöiden päiväansioden todettiin olevan edelleen alhaisia. Maksettuja palkkoja verrattiin ministeriön asettamiin päiväpalkanormeihin, jotka vaihtelivat Perä-Pohjolan 40 markasta Suur-Saimaan alueen 24 markkaan.³³ Normin suuruutta elinkustannuksiin verrattuna selkeyttää Lapissa Koutiovaaran työmaalla vuonna 1934 tehty selvitys metsätyöntekijöiden ruokamenoista. Selvityksen mukaan metsätyömies tarvitsi kolmen–neljän työpäivän ansiot kahden viikon elinkustannusten maksamiseen.³⁴

Joulukuussa 1934 palkkatarkkailuorganisaatiota vahvistettiin ja sen ylitarkastajaksi valittiin metsänhoitaja Esko Hellén. Hänen alaisinaan metsäpalkkoja tarkasti seitsemän metsänhoitajaa, ja maa jaettiin 14 palkkausalueeseen. Myöhemmin 1930-luvulla tark-

kailijoiden lukumäärä vaihteli 11–15 välillä. Tarkkailijoiden tueksi asetettiin vuonna 1935 asiantuntijalautakunta, jonka puheenjohtajana toimi professori, metsähallituksen pääjohtaja A. K. Cajander. Lautakunnassa oli mukana mm. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton ja Metsähallituksen edustajia. Koska työntekijöillä ei ollut omaa taustaorganisaatiota tai ammattiliittoa, työntekijöiden edustajiksi asetettiin mm. kansanedustajia maalaisliitosta ja sosiaalidemokraattisesta puolueesta.³⁵

Ministeriö perusteli metsäpalkkatarkkailun tarpeellisuutta sillä, että laman seuraukset näyttivät jatkuvan metsätyöntekijöiden palkkoissa taloudellisten suhdanteiden kohenemisesta huolimatta. Metsäteollisuuden esittämien laskelmien mukaan vuoden 1926 reaalinen palkkataso saavutettiin jo vuonna 1935. Metsäpalkkatarkkailijoiden mielestä vasta vuonna 1936, jolloin metsätöiden reaalipalkat olivat 19 prosenttia korkeammat kuin vuonna 1926. Eri palkkatilastojen mukaan metsätyöntekijät saavuttivat 1920-lu-

30. Viipurin maalaiskunnan huoltolautakunnan kirje Metsäpalkkailun ylitarkastajalle, 21.1.1937 ja Kirje Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle, 18.1.1936, lähettäjät 21 työmiestä, Heinävesi. Kirjeen lopussa on kunnan köyhäinhoidontarkastajan toteamus, että perheelliset metsätyömiehet ovat joutuneet turvautumaan köyhäinapuun palkkojen alhaisuuden vuoksi. Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, joulukuu 1934–helmikuu 1937; Tutkimus metsätöissä oleville maksetuista köyhäinhoitoavustuksista ja P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Kahra (1937a) 35 ja 44.

31. Työpalkkakomitea 1934: 59–60.

32. Rautavaaran kunnanvaltuuston puheenjohtaja E.J. Korhosen kirje kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 15.1.1935, Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, joulukuu 1934–helmikuu 1937. Samansisältöisiä kirjeitä lähetettiin myös eteläisestä Suomesta, esim. pöytäkirjanote Hattulan kunnanvaltuuston kokouksesta 23.1.1936.

33. Hellén (1937) 41–42; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 3.

34. Heinonen (1991) 72–73.

35. Kertomus metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailutoiminnasta elokuulla 1935, Hd:1 Palkkatilanneselostukset 1935–1942, Palkkatarkkailuviranomaiset, Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansallisarkisto; P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 5–6; Leskinen (1977) 59–60; Asiantuntijalautakunta asetettiin väliaikaisena 19.3.1935 ja vakinaisena 29.8.1935 alkaen.

vun lopun nimellisansiotason vasta vuosina 1937–38.³⁶

Päiväänsioita verrattiin ansionormeihin

Vuonna 1935 asetettu palkkatarkkailun asiantuntijalautakunta valmisteli hakkuukaussittain päiväansionormit ja uittopalkat eri palkkatarkkailualueita varten. Kulkuilaidosten ja yleisten töiden ministeriön vahvistamat ansionormit saatettiin puutavaraa ostavien yhtiöiden tietoon. Normi ei tarkoittanut minimipalkkaa. Ansionormi vastasi täysi-ikäisen, ahkeran ja metsätöihin totuneen hakkuumiehen päiväansiota kahdeksan tuntia kestäneessä urakkatyössä. Normin saavutti lautakunnan arvion mukaan 80 prosenttia metsätyömiehistä. Ansionormit olivat korkeimmat Pohjois- ja Itä-Suomessa. Normeja määritettäessä metsäpalkkoja verrattiin muiden vastaavien alojen palkkoihin. Myöhemmin vuosina normia määritettäessä otettiin huomioon myös alueen elintarvikkeiden hintataso sekä asuin- ja työskentelyolosuhteet.³⁷

Käytännössä palkkatarkkailua tekivät ylitarkastaja ja hänen alaisuudessaan metsätyömailla kierrelleet palkkatarkkailijat. Tarkkailijoiden tuli periaatteessa tarkastaa työmaita toimialueensa jokaisessa kunnassa. Palkkatarkkailijan kanssa tarkastukseen osallistui kunnan valitsema paikallinen valvoja. Työmaat, joiden palkkatasosta oli tullut valituksia, oli tarkastettava viipymättä. Näiden ohella tarkkailijan tuli tarkastaa myös valitusten kohteena olleiden työmaiden ympäristön muita työmaita, jotta he saisivat tietoja alueen yleisestä palkkatasosta.³⁸

Palkkatarkkailijat tiedustelivat palkkatasoon liittyviä seikkoja sekä työnjohdolta että työntekijöiltä. Työmaakäynnistään tarkkailija laati raportin, jossa hän selvitti mm. työmaalla hakattavan puumäärän, puutavara-lajit, työvoiman suuruuden sekä metsän ja maaston laatua. Näiden hakkuuseen ja kuljetukseen vaikuttaneiden tekijöiden lisäksi tarkkailijan oli ilmoitettava tietoja alueen hintatasosta tärkeimpien elintarvikkeiden osalta. Metsätyöntekijöiden päiväansioista raportissa tuli olla kolme eri arviota, jotka

edustivat työnjohdon, työntekijöiden ja tarkkailijan näkemystä päiväansioiden suuruudesta. Jokaisen ryhmän kohdalta raporttiin kirjattiin alin, ylin ja keskimääräinen päiväansio.³⁹

Palkkatason arvioimiseksi tarkkailija ryhmitteli työntekijät kolmeen ryhmään: (1) 18 vuotta nuoremmat ja 55 vuotta täyttäneet miehet, metsätöihin tottumattomat miehet sekä miehet, jotka tekivät metsätöitä vain osan päivästä; (2) metsätöihin perehtyneet, työkuuntoiset miehet, jotka tekivät täysiä työpäiviä (nämä metsätyöntekijät työskentelivät osan vuotta maataloudessa tai vastaavissa tehtävissä); (3) varsinaiset metsä- ja uittotyöntekijät, jotka saivat toimeentulonsa pääasiassa metsä- ja uittotöistä.

Keskipäiväänsiot laskettiin ryhmien 2 ja 3 perusteella. Mikäli keskipäiväänsio jäi alle ministeriön asettaman normin, työmaa luokiteltiin alipalkatuksi. Alipalkatuilla työmaila osa metsätyöntekijöistä saattoi saavuttaa ansionormin, ja vastaavasti ansionormin ylittäneillä työmailla saattoi olla työntekijöitä, jotka eivät saavuttaneet ansionormin tasoa.⁴⁰

Hakkuumiehen toteutuneen ansiotason arvioimisessa otettiin huomioon mm. metsän tiheys ja laatu sekä muita työn toteuttamiseen vaikuttaneita tekijöitä. Palkkatarkkailujen yhteydessä tehtiin työtehotutkimuksia, joissa selvitettiin keskimääräisiä työsaavutuksia erilaisissa hakkuuolosuhteis-

36. P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Metsä- ja uittotyöläiset, konekirjoite, Hf:5 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 5; Kahra (1937a) 56; Ahvenainen (1976) 49; Kunnas (1973) 128–130. Heikinheimo (1954) 4–5. Heikinheimon laskelmat perustuivat tapaturmatilastoihin ja palkkatarkkailun tietoihin.

37. Referaatti Metsä- ja uittotöiden palkkauksesta. He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40; Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista 1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Esko Hellén (1938) 'Metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailu vv. 1935–1938', Ylipainos *Sosiaalisen aikakauskirjan* numerosta 8, 4–5; (Hellén) 1954: 4–5.

38. Hellén (1938) 2; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 10; Brandt (1992) 28.

39. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista 1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

40. Hellén (1937) 42–43; Hellén (1938) 2.

sa.⁴¹ Tarkkailijat arvioivat työmaan perusteella, oliko työntekijän mahdollista saavuttaa ansionormi annetuilla hakkuutaksoilla. Palkkatarkkailun tavoite ei ollut asettaa minimipalkkaa, vaan estää elinkustannuksiin nähden liian alhaisen palkkatason muodostumista.⁴²

Työntekijät suhtautuivat alussa epäluuloisesti työmaalle saapuviin palkkatarkkailijoihin. Myöhemmin palkkatarkkailun tultua tunnetuksi yksittäiset työntekijät ja työntekijöiden kokoukset lähettivät kirjeitä palkkatarkkailuviranomaisille tiedottaen alipalkatuista työmaista. Työntekijöiden kirjeissä tulee ilmi, kuinka mahdotonta oli omin voimin vaikuttaa palkkaukseen. Tässä yhteydessä mainitaan usein työntekijöiden järjestäytymättömyys.⁴³

”Me Someron Saha O.y:ön metsätoissa olevat työläiset anomme täten kohteliaimmin jonkun tarkastajista täälläpäin käymään, koska palkat näissä ovat niin alhaiset, ettei niillä elä, eikä kunnollisesti tule toimeen.
— — Somerolla 14.1.1936 metsätyöläiset.”⁴⁴

Alipalkatut työmaat

Palkkatarkkailijat kävivät metsätyömailla myös lehtitietojen perusteella. Erityisesti vasemmistosuuntautunut lehdistö seurasi tarkasti metsätyöntekijöiden palkkauksen kehitystä ja tiedotti herkästi alipalkkauksesta. Palkkatarkkailuviranomaiset saivat vuonna 1935 kaikkiaan 93 valitusta palkkojen alhaisuudesta, mikä määrä ylittyi vuonna 1936 jo kesäkuun loppuun mennessä.⁴⁵ Valitusten määrä säilyi myös seuraavina vuosina korkeana: 222 valitusta 1937 ja 169 valitusta 1938. Taloudellisen tilanteen heikentyminen heijastui valitusten lukumäärään. Pelkästään vuoden 1939 tammi-helmikuun aikana valituksia saapui 178. Samalla työnantajien suhtautuminen tarkastuksiin ja niiden pohjalta annettuihin palkkojen korotuskehotuksiin muuttui varautuneemmaksi.⁴⁶

Metsäpalkkatarkkailun tilastojen mukaan alipalkattujen työmaiden kokonaismäärä aleni hitaasti vuosina 1936–39. Kehitykseen vaikutti sekä palkkatarkkailu että taloudellinen nousukausi. Yhä useampi metsätyön-

tekijä saavutti asetetun ansionormin. Vuosina 1935–36 yli 30 prosenttia tarkastetuista työmaista oli saanut huomautuksen alhaisista palkoista. Tähän verrattuna vuoden 1938 tilanne oli työntekijöiden kannalta suotuisin, sillä vain 15 prosenttia työmaista todettiin alipalkatuiksi. Palkkatarkkailun yhteydessä muodostuneita tilastoja tarkasteltaessa on huomattava, että ne kuvastavat kehitystä erityisesti vuodesta 1936 eteenpäin. Aiempina vuosina tarkkailujärjestelmä haki vielä muotoaan, tarkkailijoiden määrä oli vähäinen ja palkkausta tarkastettiin vain muutaman talvikuukauden ajan. (*Kuvio 4*).

Alipalkkausta koskevia tilastoja tarkasteltaessa on huomattava, että tarkastajat kävivät erityisesti työmailla, joiden palkkauksesta oli valitettu.⁴⁷ Tehdyt tilastot kuvastavat siten alipalkattujen osuutta tarkastetuista metsätyömaista, ei alipalkattujen osuutta kaikista metsätyömaista. Tarkastetut työmaat muodostivat vuosina 1937–38 alle 5 prosenttia kaikista työmaista.

Ansionormin saavuttaminen vaihteli palkkausryhmittäin ja -alueittain (*kuvio 5*). Ensimmäiseen palkkausryhmään kuuluneissa Lapin, Perä-Pohjolan, Iijoen ja Kainuun palkkausalueissa tilanne oli yleisesti hyvä. Sen sijaan toisessa palkkausryhmässä (Kes-

41. P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937 ja Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista 1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

42. Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 8.

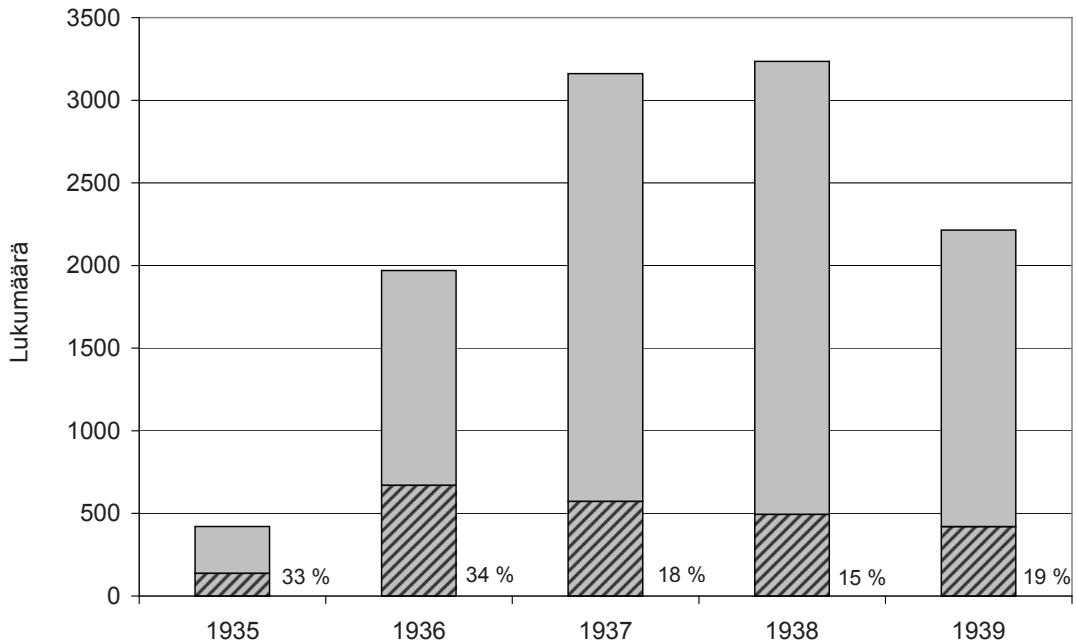
43. Pöytäkirjanote Hattulan kunnanvaltuuston kokouksesta 23.1.1936, Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, joulukuu 1934–helmikuu 1937; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 12.

44. Kirje Kululaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 14.1.1936, Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, joulukuu 1934–helmikuu 1937.

45. Hc:1 Valitukset metsätyöpalkoista, joulukuu 1934–helmikuu 1937. Arkistoinneistossa oleviin lehtileikkeisiin on merkitty alipalkkauksen syitä ja miten palkkatarkkailuviranomaiset ovat siihen puuttuneet; P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

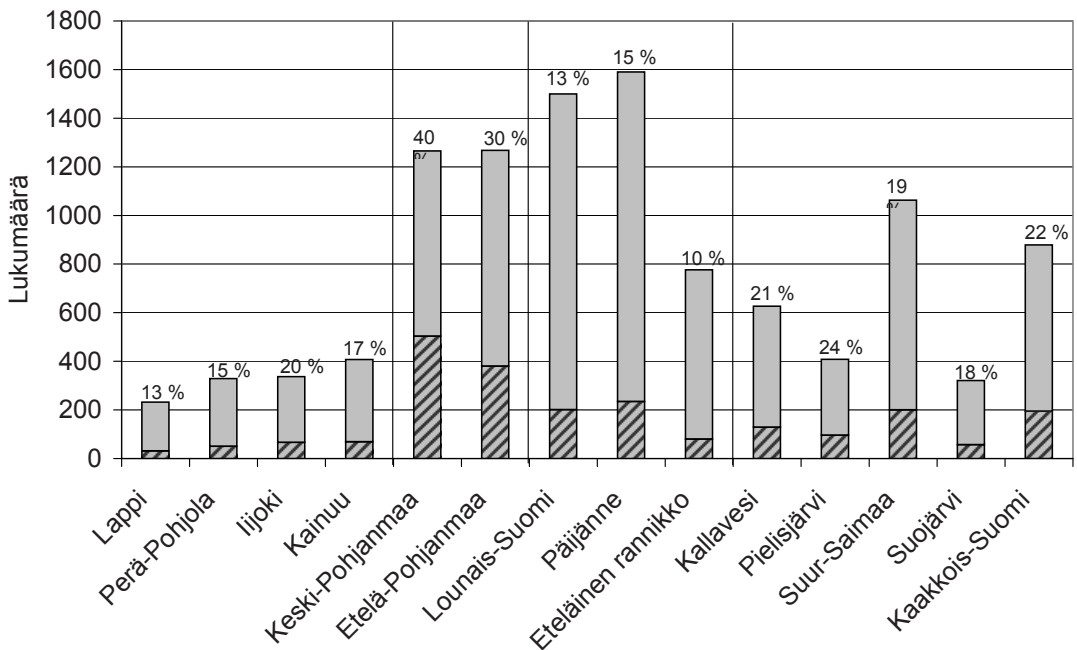
46. Selostus nykyisestä metsätyöpalkkatilanteesta 8.2.1939, Metsäpalkkatilanne päättyvällä hakkuukaudella ja Kululaitosten ja yleisten töiden ministeriön metsäpalkkaosastoon saapuneiden metsätyöpalkkojen alhaisuutta koskevien valitusten lukumäärä palkkausalueittain v. 1937, 1938 ja tammik. 1939, He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40.

47. Hellén (1937) 43.

Kuvio 4. Alipalkkattujen työmaiden osuus kaikista tarkastetuista työmaista, 1935–1939. Lähde: Esko Hellén, Martti J. Havukkala, Gert Blåfield & Olavi Sajama (1958) 'Metsä- ja uittotyöpalikkatarkkailu vuosina 1932–1957', Silva Fennica 96, taulukko 3.

Huom. Alipalkkattujen työmaiden määrä on merkitty vinoviivoin. Taulukkoon sisältyvät kaikki tarkastetut hakkuu-, ajo-, uitto- ja lastaustyömaat.

Kuvio 5. Alipalkkattujen työmaiden osuus kaikista tarkastetuista työmaista palkkausalueittain, 1935–1939. Lähde: Esko Hellén, Martti J. Havukkala, Gert Blåfield & Olavi Sajama (1958) 'Metsä- ja uittotyöpalikkatarkkailu vuosina 1932–1957', Silva Fennica 96, taulukko 3.

Huom. Alipalkkattujen työmaiden määrä on merkitty vinoviivoin. Taulukkoon sisältyvät kaikki tarkastetut hakkuu-, ajo-, uitto- ja lastaustyömaat.

ki- ja Etelä-Pohjanmaa) alipalkkausta esiintyi eniten, mitä selittää alueella toimineiden työnantajaliiton ulkopuolisten puutavaran ostajien suuri lukumäärä. Kolmannen palkkausryhmän muodostivat Lounais-Suomen, Päijänteen ja eteläisen rannikon palkkausalueet, joissa palkat olivat aikalaismäärittelyn mukaan ”kohtalaisia”. Neljännen, muita hajanaisemman ryhmän, muodostivat Kallaveden, Pielisjärven, Suur-Saimaan, Suojärven ja Kaakkois-Suomen palkkausalueet, joissa alipalkkausta havaittiin noin viidesosassa tarkastetuista työmaista.⁴⁸

Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto yritti toistuvasti vakuuttaa julkisuudessa, että palkkatarkkailu oli tarpeellista. Työnantajaliiton harmina olivat pienet järjestäytymättömät yrittäjät, joiden hakkuutyömaat todettiin muita useammin alipalkatuiksi. Järjestäytymättömien työntajien tarkastetuista työmaista 39 prosenttia sai talvella 1936–37 huomautuksen alipalkkauksesta, kun vastaava osuus työnantajaliiton jäsenyhtiöiden kohdalla oli 25 prosenttia. Työnantajaliitto saattoikin vuonna 1935 todeta jäsenyhtiöiden maksaneen noin 10 prosenttia korkeampia palkkoja kuin järjestäytymättömät työntajat. Myös palkkatarkkailuviranomaiset joutuivat toteamaan, että eniten alipalkkausta oli järjestäytymättömien yhtiöiden työmailla.⁴⁹ Talvella 1934 palkkatarkkailija Y. W. Laaksonen kirjoitti näiden yhtiöiden toiminnasta Itä-Suomessa.

”Palkkatasoa alentavat sellaiset työntajat kuin Veljekset Mankki, jonka käyttämät taksat ovat kehnot. — Yleensä suuremmat puutavara-yhtiöt ovat asettaneet taksansa korkeammiksi kuin pienet erilliset liikkeet ja yksityiset hankkijat. Jos jonkun kunnan alueella huomattavassa määrässä tällaisia pieniä työntajia toimii, alentaa se luonnollisesti huomattavasti keskiansiota.”⁵⁰

Palkkatarkkailussa nousi viimeistään vuonna 1935 tietojen kokoamisen rinnalle pyrkimys liian alhaisten päiväansioiden korottamiseen. Palkkatarkkailijan velvollisuus oli neuvotella työnjohdon kanssa ansiotason nostamisesta, mikäli työmaalla saavutettu

ansiotaso osoittautui alhaiseksi. Tarkkailijat seurasivat erityisten jälkitarkastusten avulla sovittujen palkankorotusten toteutumista. Palkkatarkkailun vaikuttavuudesta kertoo se, että talvella 1935–36 kaikilla alipalkatuilla työmailla palkkaus nousi tarkastuksen seurauksena.⁵¹

Myönteisistä tuloksista huolimatta palkkatarkkailijoiden vaikutusmahdollisuudet ansiotason nostamisesta kieltäytyvän työnantajan suhteen olivat heikot. Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti palkkatarkkailijat saivat julkistaa alipalkkaukseen syyllistyneen työnantajan nimen. Vaikka tätä vaihtoehtoa ei yleensä käytetty, palkkatarkkailijoiden neuvotteluvoima perustui erityisesti työnantajien haluun välttää kielteistä julkisuutta. Toinen vaihtoehto oli korottaa alueen palkkatasoa yleisiä töitä järjestämällä. Tätä kokeiltiin talvella 1936–37, mutta sen käyttöä laajassa mitassa ei valtion taloudellisen tilanteen eikä noudatetun työllisyyspolitiikan vuoksi katsottu mahdolliseksi.⁵²

48. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista 1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Hellén (1938) 9–10 ja 12.

49. Kulkulaitosministeriön tarkkailun tulokset metsätyömaiden palkkauksista talvella 1935 työnantajaliiton ulkopuolella toimivien työntajien työmailla, Kierto-kirje n:o 11, 3.6.1937, Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto, Metsäosasto, Hf:5 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 5. Huom. osuudet on laskettu muutaman talvikuukauden ajalta, eivätkä kuvasta koko vuoden tilannetta; P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat, Työpalkkakomitea 1934: 72.

50. Palkkatarkkailija Yrjö W. Laaksonen lausunto metsätyötilanteesta ja metsätyöpalkoista talvella 1934, 24.2.1934. He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40.

51. Kertomus 1935. Hd:1. Palkkatilanneselostukset 1935–1942; P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Metsäpalkkakomitean mietintö 1959, 2; Hellén (1938) 1; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 3–4; Brandt (1992) 18.

52. Ote valtioneuvoston pöytäkirjasta 23.11.1934 ja 24.1.1935. Metsäpalkkalakiehdotukset ja niihin liittyvät asiakirjat 1936–1937. Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Valtioneuvosto oikeutti kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön tapauskohtaisesti valtioneuvoston suostumuksella järjestämään yleisiä töitä, joissa oli maksettava kohtuullisen elintason takaava palkka; Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista 1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

Metsätyömailla työnjohto kohtasi metsäyöntekijöiden vaatimukset paremmista palkoista. Ukkoherroja ja kasööreitä sitoivat yhtiöiden metsäpäälliköiden asettamat palkkausehdot. Pöydän kulmalla on pistooli, jota osa metsäteollisuusyrityksistä edellytti palkkarahoja kuljettavia työnjohtajia kantamaan mukanaan. Kuva Lapista 1930-luvulta. Lapin metsämuseo.

Metsäpalkkojen säätelyn puolesta ja vastaan

Metsäyöntekijöiden palkkauksen säätelystä keskusteltiin eduskunnassa 1934–35, kun kansanedustajat käsittelivät ehdotusta metsä- ja uittotyön minimipalkkalainsäädännöstä. Lailla haluttiin turvata palkkataso, joka riittäisi työntekijän ja hänen perheensä toimeentuloon. Päätöksessään eduskunta toivoi hallituksen aloittavan lainvalmistelun, joka antaisi hallitukselle tarvittaessa valtuudet säännöstellä liian alhaisiksi laskevia palkkoja. Lisäksi hallitukselle esitettiin toivomus metsäpalkkatarkailun kehittämistä ja asiantuntijalautakunnan muodostamisesta tarkkailun tueksi.⁵³

Sosiaalidemokraatit katsoivat erityisesti metsä- ja uittotyöntekijöiden tarvitsevan minimipalkkalainsäädäntöä tuekseen, koska tämä työntekijäryhmä ei itse kyennyt aja-

maan etuaan.⁵⁴ Isänmaallinen kansanliike (IKL) jakoi sosiaalidemokraattien kanssa huolen metsä- ja uittotyöväen palkkauksesta. IKL:n kansanedustajat totesivat alhaisten palkkojen synnyttävän työntekijöissä katkeruutta, mikä saattoi uhata porvarillista yhteiskuntaa. IKL:n toimintaan saattoi vaikuttaa se, että Saksassa kansallissosialistit olivat määrittäneet metsätöissä maksettavan palk-

53. Valtiopäivät 1934, Liitteet, X,3, Lak. al. N:o 21. Kivisalo y.m.: Ehdotus laiksi minimipalkoista, 292–296; Valtiopäivät 1935, Pöytäkirjat 1, 5.4., 9.4. ja 12.4.1935, 725–739, 759–769 ja 792–835; Valtiopäivät 1935, Asiakirja 4–5, Lak. al. miet. N:o 12, Työväenasiainvaliokunnan mietintö N:o 3 (28.3.1935) ja Suuren valiokunnan mietintö N:o 30 (6.4.1935). Eduskunnan toivomus (12.4.1935); Työpalkkakomitea 1934; Valtiopäivät 1935, Työväenasiainvaliokunnan mietintö N:o 1, käsittely eduskunnassa 5.3.1935 ja 8.3.1935, 354–357 ja Eduskunnan toivomus, Toivomusaloittemietintö N:o 1, 8.3.1935.

54. Valtiopäivät 1933, 12.9.1933, liitteet, X,4, toivomusaloite 75, 555–563.

katason.⁵⁵ Eduskunnassa käydyissä keskustelussa Maalaisliiton kansanedustajat periaatteessa ymmärsivät metsä- ja uittotyöntekijöiden taloudellisen ahdingon, mutta eivät kannattaneet palkkauksen säätelyä lailla.⁵⁶ Eduskunta päätyi lopulta metsäpalkkatarkkailun tehostamiseen.

Minipalkkaan metsätöiden osalta suhtaututtiin epäillen, sillä metsätyöt olivat kausiluonteisia ja työsuhteet lyhyitä. Minimipalkan määrittämistä vaikeutti erityisesti se, että hakkuutöissä jokainen palsta oli ainutkertainen. Metsätöistä puuttui teollisuustuotannolle luonteenomainen mahdollisuus säädellä työskentelyolosuhteita. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto suhtautui minimipalkkalainsäädäntöön varauksellisesti, mutta katsoi sen kuitenkin soveltuvan metsä- ja uittotyöpalkkojen määrittämiseen.⁵⁷ Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto puolestaan vastusti metsä- ja uittopalkkojen säätelyä lailla, koska palkan määrittäminen oli sen mukaan työnantajan ja työntekijän välinen asia. Myös yksittäiset metsäteollisuusyhtiöt suhtautuivat kielteisesti palkkalakiin.⁵⁸

Keskustelu metsä- ja uittotyöntekijöiden palkoista jatkui syyskuussa 1936, kun sosiaalidemokraattiset kansanedustajat esittivät metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailun tehostamista. Tämä tarkoitti mm. palkkanormien korottamista taloudellisia suhdanteita seuraten, palkkatarkkailijoiden määrän lisäämistä ja palkankorotuksista kieltäytyneiden yritysten nimien julkaisemisesta.⁵⁹ Metsäpalkkatarkkailua tehostettiin ja sen tavoitteita tarkennettiin. Eljas Kahran ja Esko Hellénin mukaan palkkatarkkailussa tuli kiinnittää huomiota kolmeen pääasiaan: miten metsä- ja uittotöissä maksettavat palkat suhteutuvat muiden vastaavien alojen palkkoihin, riittääkö palkka työntekijän ja hänen perheensä toimeentuloon ja minkä suuruista palkkaa puunjalostusteollisuus voisi maksaa.⁶⁰ Kaikki kolme asiakokonaisuutta olivat vaikeasti selvitettäviä. Lisäksi niiden soveltaminen käytännön puunhankintaan näytti metsäteollisuuden näkökulmasta lähes mahdottomalta.

Metsäteollisuuden tavoite oli palkkatarkkailun lakkauttaminen

Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto palkkasi vuonna 1934 metsänhoitaja Assar Wichmannin hoitamaan palkkatarkkailuun liittyviä asioita. Työnantajaliitto ja sen jäsenyhtiöt suhtautuivat periaatteessa myönteisesti palkkatarkkailuun ja tiedottivat metsäteollisuuden palkkakokouksista palkkatarkkailun ylitarkastaja Esko Hellénille. Työnantajaliitto kehotti kiertokirjeissään jäsenyhtiöitä suhtautumaan ymmärtäväisesti palkkatarkkailuun ja tarkistamaan ”täyskykenevien” miesten päiväansioita ja noudattamaan palkkataksojen ylärajoja. Pian liitto saattoikin todeta, että useimmilla alueilla ansionormit oli keskimäärin saavutettu. Tästä huolimatta palkkatarkkailijat raportoivat jatkuvasti myös työnantajaliiton jäsenyhtiöiden alipalkatuista työmaista.⁶¹

Vaikka työnantajaliitto ja sen jäsenyhtiöt näyttivät sopeutuvan palkkatarkkailujärjestelmään, ne eivät sitä hyväksyneet. Syksyllä 1935 työnantajaliitto kehotti jäsenyrityksiään noudattamaan tarkasti sovittuja normipalkkoja, koska se oli ”ainoa keino jälleen saavuttaa toimintavapautemme ja siten vapau-

55. Valtiopäivät 1933, 14.9.1933, liitteet, X,9, toivomusaloite 80 574–575; Valtiopäivät 1935, 22.10.1935, Työväenasiainvaliokunnan mietintö N:o 9, 1849–1876 ja 22.10.1935, Eduskunnan toivomus, Toivomusaloitemietintö N:o 42; Kahra (1937a): 26; Leskinen (1977): 60.

56. Valtiopäivät 1935, pöytäkirjat 5.3.1935, 279–283 ja 287–289.

57. Valtiopäivät 1935, pöytäkirjat 5.3.1935, 280; Työpalkkakomitea 1934: 13, 90; Kahra (1937a) 37, 45–47 ja 59–60; Hellén, Havukkala, Bläfield & Sajama (1958) 12.

58. Pöytäkirja Länsi-Suomen metsä- ja uittotyönantajan neuvottelukokouksessa 1.10.1937, Hf:1 Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1; Kahra (1937a) 47–50.

59. Valtiopäivät 1936, Liitteet X,16, Toiv. al. N:o 92, 8.9.1936, 802–804; Myös kansanedustaja Heikki Niskasen aloite lainsäädännöstä, joka ehkäisisi alipalkkauksen valtion töissä ja yksityisten metsänhaku-, ajo- ja uittotöissä. Valtiopäivät 1936, Liitteet X,14, Toiv. al. N:o 90, 8.9.1936, 800.

60. P.M. metsä- ja uittopalkoista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

61. Pöytäkirja toimikunnan kokouksesta 29.8.1935, Hf:1 Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1; Kiertokirje 30.1.1935, 9.2.1935, 23.10.1935 ja 12.3.1936 Suomen Puunjalostusteollisuuden työnantajaliitto, Hf:5 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 5; Leskinen (1977) 57–58.

tua Valtion sekaantumisesta tämän alan palkanmuodostumiseen.” Liitto toi jatkuvasti esiin kantansa, että tarkkailu pitäisi lopettaa palkkatason noustua lamaa edeltävälle tasolle.⁶²

Metsätyömailla oli jo ennen metsäpalkkatarkkailua käynyt vuonna 1928 hyväksytyn ”kämppälain” mukaisia tarkastajia valvomassa kämppien ja metsäsaunojen kuntoa. Näitä tarkastuksia tehtiin keskimäärin 300 vuodessa ja työnantajat suhtautuivat yleensä tarkastajien korjausvaatimuksiin myönteisesti.⁶³ Metsäpalkkatarkkailijoiden tarkastuksiin suhtauduttiin varautuneemmin. Työnantajaliiton jäsenyhtiöiden työmailla ei julkisesti vastustettu tarkastuksia, ja tarkkailijoiden kertomusten mukaan heidän toimintaansa suhtauduttiin työmailla useimmiten asiallisesti.⁶⁴

Eniten vastustusta tarkkailijat kohtasivat järjestäytymättömien työnantajien työmailla. Näillä pienten sahojen, puutavaravienti- ja liikkeiden, yksittäisten liikemiesten ja metsänomistajien työmailla työskenteli vuosittain enimmillään 30 000–35 000 miestä. Työnantaja saattoi kieltäytyä tapaamasta palkkatarkkailijaa, jolloin oli mahdollista saada hakkuutyömaa loppuun ennen tarkkailun toteuttamista. Vaihtoehtoisesti työnantaja lupasi korottaa palkkoja tarkistetulla työmaalla, mutta sovelsi alhaisempia palkkoja muilla työmailla. Palkkatarkkailuviranomaiset pyrkivät vähentämään alipalkkausta kutsamalla vuodesta 1935 alkaen järjestäytymättömiä työnantajia kokouksiin, joissa näille tiedotettiin hakkuuvuoden palkanormeista.⁶⁵

Haudattu lakiehdotus metsäpalkkatarkkailusta 1937

Helmikuussa 1937 sosiaalidemokraattiset kansanedustajat laativat toivomusaloitteen metsä- ja palkkatarkkailun aseman vahvistamisesta lainsäädännöllä.⁶⁶ Metsäpalkkatarkkailun vahvistaminen nähtiin ratkaisuksi metsä- ja uittotyöntekijöiden palkkauksen kohentamisessa, kun toive minimipalkkalaista ei ollut toteutunut. Eljas Kahra valmisti lakiehdotuksen metsäpalkkatarkkailun kehittämiseksi. Valtioneuvosto asetti 8.7.1937 pääministeri A. K. Cajanderin johta-

man ministerivaliokunnan valmistelemaan lakiehdotusta eduskuntakäsittelyä varten.⁶⁷

Lakiehdotuksen vähäisiä etenemismahdollisuuksia kuvastaa Enso-Gutzeit Oy:n toimitusjohtaja V. A. Kotilaisen keväällä 1937 Eljas Kahralle lähettämä kirje, jossa Kotilainen tyrmäsi koko ehdotuksen. Kotilaisen mukaan metsätalous ja puunjalostusteollisuus ovat maan taloudelle liian tärkeitä aloja, jotta niissä voitaisiin tehdä mietinnössä esitettyjä kokeiluja.⁶⁸ Lakiehdotuksen näkökulma oli toinen. Siinä valtion velvollisuutta vaikuttaa metsä- ja uittotöiden palkkaukseen perusteltiin metsätulojen suurella merkityksellä maaseudulla asuvien taloudessa. Lakiesityksessä todettiin, että Perä-Pohjolan ja Itä-Suomen salotyömaita lukuun ottamatta työnantajat saattoivat yksipuoli-

62. Metsä- ja uittotyöläiset, konekirjoite, Hf:5 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 5.

63. Laki metsä- ja lauttaustyöväen asumuksista 159/1928; Lähde Arvo (1940) *Metsä- ja uittotyöläisten asunto- ja ravinto-oloista*. Silva Fennica 51, 53.

64. Kiertokirje 24.9.1935 Suomen Puunjalostusteollisuuden työnantajaliitto. Hf:5 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat 5; Palkkatarkkailijoiden lausuntoja metsätyötilanteesta keväällä 1936. He:1 Esko Hellenin kokoelma 1938–40; Metsäpalkkalautakunnan kokoukset 26.2.1936 ja 31.7.1936, Pöytäkirjat 1935–1944, Sosiaali- ja terveysministeriö, Valtioneuvoston arkisto; Risto Reuna (1985) *Puutyöläisten historia II*, Puutyöläiset ja heidän liittonsa työmarkkinoilla 1931–1973, Helsinki: Puutyöväen Liitto r.y, 588; Leskinen (1977) 58.

65. Pienempien työnantajien kanssa pidettyjen palkkakokousten pöytäkirjoja 1935–1936. Hf:1. Muut sisällön mukaan järj. asiakirjat 1; P.M. metsä- ja uittopal-koista sekä niiden valvonnasta v. 1936–1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista 1937, Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Hellén, Havukkala, Blåfield & Sajama (1958) 10–11

66. Valtiopäivät 1937, Pöytäkirjat 16.3.1937 (411–428) ja 19.3.1937 (437–452); Valtiopäivät 1937, Asiakirja 4–5, Toiv. al. miet. N:o 18, Työväenasiainvaliokunnan mietintö N:o 3 (5.3.1937); Valtiopäivät 1937, Asiakirja 4–5, Toiv. al. miet. N:o 18, Eduskunnan toivomus toimenpiteistä metsä- ja uittotyöläisten työpalkkatarkkailun tehostamiseksi, 19.3.1937; Valtiopäivät 1937, Liitteet X,10, Toiv. al. N:o 73, 10.2.1937, 236–237; Kahra (1937a) 35.

67. Valtioneuvoston pöytäkirja, 8.7.1937, 10.2.1938 ja 9.11.1939; Kahra 1937a: 75–85; Hellén, Havukkala, Blåfield & Sajama (1958) 6; Leskinen (1977) 60.

68. Kirje 25.5.1937, lähettäjä V.A. Kotilainen, saaja Eljas Kahra. Metsäpalkkalakiehdotukset ja niihin liittyvät asiakirjat 1936–1937. Hf:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

sesti määritellä palkkaehdot. Ehdotuksen perusteluissa kysyttiinkin, millaiseksi metsätyöntekijöiden ansiotaso muodostuisi uuden laman aikana, jos ne taloudellisen korkeasuhdanteen säilyivät alhaisina.⁶⁹

Lakiehdotus oli mielenkiintoinen yritys turvata metsä- ja uittotyöntekijöiden palkkataso ja saattaa säädöstä rikkoneet työnantajat taloudelliseen vastuuseen. Ehdotuksen mukaan työnantaja oli velvollinen paitisi nostamaan palkkatason normin mukaiseksi myös maksamaan työntekijöille takautuvasti korvauksen alhaisen palkkatason aiheuttamista menetyksistä. Työnantaja oli lakiehdotuksen mukaan vastuussa myös alirakoitsijoiden maksaman palkan tasosta. Tarvittaessa viranomaisilla oli oikeus takavarikoida ja myydä työmaalla valmistettua puutavaraa näiden kustannusten kattamiseksi. Työnantajaa ei rangaistaisi liian alhaisesta palkkatasosta, millä haluttiin kannustaa työnantajia sopimaan alipalkkauksen korjaamisesta. Toistuvasti liian alhaisia palkkoja maksaneelta työnantajalta olisi voitu evätä vähintään yhdeksi vuodeksi oikeus toimittaa metsänhakkuita.⁷⁰

Palkkatarkkailun toteuttamiseksi lakiehdotuksessa edellytettiin, että työnantaja ilmoittaa kirjallisesti palkkatarkkailijalle ennen työmaan aloittamista mm. seuraavat tiedot: työmaan ja sen konttorin sijainti, harkittava puumäärä, metsän ja hakkauksen laatu, valmistettavat puutavaralajit sekä yksikköpalkkojen ala- ja ylärajat. Ehdotuksen mukaan työnantaja oli velvollinen pitämään palkkakirjaa, johon merkittiin työntekijöiden nimet, saapumis- ja lähtöpäivät, työn laatu, sekä yksikköpalkat ja päiväansiot. Työnantaja ei lakiehdotuksen mukaan voinut työntekijän kanssa tehdyn työsopimuksen perusteella maksaa normin alittavaa palkkaa.⁷¹

Lakiehdotuksen perustelumuioston lopussa todettiin lain oleva uusi ”työväensuojelumuo”. Lakiehdotus nähtiin tarpeelliseksi yhteiskuntarauhan ja maaseudun pienviljelijä- ja työväenluokan kohtuullisten elinolojen turvaamiseksi.⁷² Ehdotusta ei kuitenkaan käsitelty eduskunnassa, sillä toteutessaan se olisi rajoittanut liikaa metsäteollisuuden toimintaa. Lakiehdotus hautautui

valmisteluprosessin aikana. Vuonna 1939 sodan uhka nosti muut asiat etusijalle.

Palkkatarkkailun tuloksia

Metsäpalkkatarkkailulla yritettiin korottaa metsätyöntekijöiden palkkausta, joka taloudellisen laskusuhdanteen ja järjestäytymättömän työvoiman kohdatessa oli muodostunut jopa aikakauden mittapuun mukaan alhaiseksi. Luotu järjestelmä osoitti nopeasti tarpeellisuutensa ja tuotti myös tuloksia. Metsäpalkat alkoivat nousta, joskin kehityksessä on vaikea erottaa toisistaan metsäpalkkatarkkailun ja kohentuneen taloudellisen tilanteen vaikutuksia.

Palkkatarkkailijoiden tehtäviin liitettiin jo vuonna 1935 velvollisuus palkkojen korottamiseen, mikäli palkat alittivat kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön vahvistamat ansionormit. Tarkkailuviranomaiset asettuivat työntekijöiden ja työnantajien väliin sovittamaan palkkauksen tasoa. Vuonna 1937 tehty lakiehdotus metsäpalkkatarkkailusta olisi toteutuessaan edelleen kasvattanut viranomaisten mahdollisuutta vaikuttaa palkkaukseen.

Metsä- ja uittotyöntekijät oudoksuivat työmaille saapuneita palkkatarkkailijoita. Metsätyömaiden ukkoherrojen ja kasöorien valtaan tottuneiden miesten näkökulmasta oli uutta, että korkeasti koulutettu metsänhoitaja saattoi kyseenalaistaa työnantajan määrittelemät palkat ja vaatia niihin heidän puolestaan korotusta. Tieto palkkatarkkailijoiden työn myönteisistä tuloksista levisi työmiesten keskuudessa. Yksittäiset miehet ja työmaakokoukset uskaltoutuivat lähettämään palkkatarkkailijoille pyyntöjä tulla tarkastamaan työmaan palkkausta.

Metsäteollisuus ei pystynyt vakuuttamaan eduskuntaa metsä- ja uittotyötä tekevien miesten palkkauksen kohtuullisuudesta.

69. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista, 1937. HF:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

70. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista, 1937. HF:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Kahra (1937a) 65.

71. Kahra (1937a) 62–63.

72. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi metsä- ja uittotöiden palkoista, 1937. HF:4 Muut sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat; Kahra (1937a) 63 ja 77.

Suomen Puunjalostusteollisuuden Työntajaliitto valitsi toimintatavakseen tehtyjen päätösten myötäilyä ja pyrki toimillaan todistamaan palkkatarkkailun tarpeettomuutta. Järjestäytyneen metsäteollisuuden toiminta kompastui pienten järjestäytymättömien työntajajien välinpitämättömyyteen. Nimenomaan tällaiset työntajajat toistuvasti maksoivat asetettuja ansionormeja alhaisempia palkkoja, mikä vahvisti palkkatarkkailuviranomaisten vakaumusta toimintansa tarpeellisuudesta.

Miksi metsä- ja uittotyöväen palkoista oltiin maan johdossa niin huolestuneita, että tätä ryhmää varten laadittiin oma valvontaorganisaatio? Metsä- ja uittotyöläisiä kohtaan herännyttä kiinnostusta selittävät useat seikat. Ensinnäkin metsäteollisuus ja sen tuottamat vientitulot olivat Suomen taloudelle elintärkeitä, ja metsätyöntekijöiden

ahdingosta kertovien uutisten päätyminen kansainväliseen lehdistöön oli huolestuttavaa. Toiseksi metsätyöt olivat tärkeä sivutulo-lähde talollisille ja pientilallisille. Lama- vuodet koettelivat maataloutta muutoinkin raskaasti, eikä metsätyöstä saatavien tulojen romahtamisen haluttu kärjistävän tilannetta.

Metsä- ja uittotyöntekijöiden palkkatarkkailu on mielenkiintoinen ilmiö, kun sitä tarkastellessa muistaa 1930-luvun alun oikeistomyönteisen ja ammattiyhdistysvastaisen ilmapiirin. Metsäpalkkatarkkailussa valtio asettui järjestäytymättömän ja hajanaisen työntekijäryhmän edunvalvontatehtäviin. Palkkatarkkailun tuloksista on kuitenkin todettava, että palkkatason noususta huolimatta metsä- ja uittotyöväen palkat jäivät työn raskauteen ja vaarallisuuteen nähden vaatimattomalle tasolle. ■